

STUDIA NAUK TEOLOGICZNYCH
TOM 4 – 2009

DOI 10.24425/snt.2009.133802

KS. HENRYK WITCZYK

BIBLIA A MORALNOŚĆ CHRZEŚCIJAŃSKA

Pismo Święte nie zawiera systematycznego wykładu nauki na temat życia moralnego. Objawione w nim orędzie Boże o życiu i wolności człowieka zawiera najważniejsze przesłanki dotyczące sposobu ludzkiego postępowania. We wrześniu 2008 roku Papieska Komisja Biblijna opublikowała dokument, który w tłumaczeniu polskim ukazał się pt. *Biblia a moralność. Biblijne korzenie postępowania chrześcijańskiego* (wyd. Instytut Teologii Biblijnej „Verbum”, Kielce 2009)¹. Powstał on z inicjatywy papieża Jana Pawła II. Treść dokumentu poprzedzają dwie charakterystyczne „tablice”, które zawierają najbardziej znaczące dla moralności Starego i Nowego Testamentu teksty biblijne: Dekalog (Wj 20,2–17) i błogosławieństwa (Mt 5,3–12). Całość dokumentu składa się z dwóch części. Pierwsza nosi tytuł: „Moralność objawiona: Boży dar i odpowiedź człowieka”, a druga: „Niektóre kryteria biblijne dla refleksji moralnej”².

¹ Jedną z pierwszych analiz tego dokumentu przeprowadził F. Targonski w artykule „*Bibbia e Morale*”. *Un documento della Pontificia Commissione Biblica*, „Miscellanea Francescana” 109(2009) z.1–2, s. 228–249.

² Dotychczasowa literatura na temat moralności chrześcijańskiej w świetle Biblii jest bardzo skromna. Można wskazać jedynie pojedyncze hasła w słownikach czy encyklopediach. Dla przykładu w *Nuovo Dizionario di Teologia Biblica*, red. P. Rossano, G. Ravasi, A. Girlanda, Cinisello Balsamo 1988 znaleźć można jedynie krótkie opracowania na temat dekalogu, sprawiedliwości i działania chrześcijańskiego. Por. także R. Tremblay, *Was ist christliche Moral? Versuch einer Definition auf dem Hintergrund der Fußwaschung von Joh 13,1–20*, w: *In Christus zum Leben befreit* (FS B. Häring), red. J. Römel, B. Hidber, Freiburg im Br. 1992, s. 66–83; Th. Hieke, K. Bieberstein, *Gottes Gerechtigkeit im Jesajabuch. Spiegel menschlicher Sehnsucht und produktive Utopie*, w: A. Prekär, *Gottes Gerechtigkeit und die Moral der Menschen*, Lucern 2008, s. 117–126; M. Stowasser, *Homosexualität und Bibel. Exegetische und hermeneutische Überlegungen zu einem schwierigen Thema*, „New Testament Studies” 43(1997) z. 4, s. 503–526. Pierwszą próbą nowego spojrzenia na problemy moralne współczesnego człowieka w świetle całego, podstawowego orędzia Biblii jest książka R. Hays, *The moral vision of the New Testament. Community, cross, new creation. A contemporary introduction to New Testament ethics*, Edinburgh 1997.

I. MORALNOŚĆ OBJAWIONA – BOŻY DAR I ODPOWIEDŹ CZŁOWIEKA

W pierwszej części dokumentu omówione zostały główne cechy moralności objawionej w Piśmie Świętym. Najpierw dotyczy on „moralności objawionej”, czyli moralności, która ma swoje źródło w Objawieniu Bożym³, jakkolwiek nie jest sprzeczna z ludzkim rozumowaniem. Objawienie zawiera trzy prawdy, które mówią o źródłach moralnego postępowania chrześcijan: 1) na pierwszym miejscu jest dar (w trzech postaciach), pochodzący całkowicie od Boga; winien on być przez człowieka rozpoznany i przyjęty; wraz z nim człowiek otrzymuje od Boga (w Objawieniu) wskazówki, według których winien postępować, aby jego życie i działanie pozostawało w harmonii z owym darem, czyli było sprawiedliwe; 2) dobroć i szczodrość Boga objawia się nie tylko w darze, ale także w przebaczeniu, którego każdy człowiek potrzebuje, aby trwać we wspólnocie z Bogiem, przewyciężając grzechy uniemożliwiające albo poważnie utrudniające odpowiedź na Boży dar; 3) ludzkie życie nie jest ograniczone doczesnością, ale otwarte na wieczną komuniję z Bogiem.

1. DARY OD BOGA – ODPOWIEDŹ CZŁOWIEKA

Pismo Święte opisuje trzy wielkie dary, jakie Bóg ofiaruje człowiekowi. Są nimi: dar stworzenia człowieka na „obraz Boży”; dar pierwszego Przymierza;

³ Na tym właśnie – jak podkreślają autorzy dokumentu – polega różnica między wszelkimi rodzajami „etykami” (jakichś grup, klas społecznych czy zawodowych – wpływających ze specyficznych założeń i zasad ich efektywnego działania) – a moralnością chrześcijańską. Do niedawna pojawiały się publikacje, opracowywane przez biblistów, noszące nawet w tytule słowo „etyka”. Takie ustawienie problemu daje prymat rozumowaniu racjonalistycznemu nad objawieniem zawartym w Biblii, które należy najpierw odczytać, a dopiero w drugiej kolejności ujmować w jakiś system lub model otwarty również na ludzkie rozumowanie i myślenie o życiu człowieka na ziemi (ale nie tylko na niej!). Por. W.A. Meeks, *The ethics of the fourth evangelist*, w: *Exploring the gospel of John* (FS in honor of D. Moody Smith), Louisville 1996, s. 317–326; G. Dautzenberg, *Neutestamentliche Ethik und autonome Moral*, „Theologische Quartalschrift” 161(1981), s. 43–55; F. Lage, *Pluralismo ético del Antiguo Testamento*, „Moralia” 29(2006) z. 4, s. 381–403; A. De Mingo, *Pluralismo ético en el Nuevo Testamento. El caso de la moral familiar*, „Moralia” 29(2006) z. 4, s. 405–415; M. Davies, *Is there a future for New Testament ethics?*, w: *Auguries. The jubilee volume of the Sheffield department of biblical studies*, red. M. Davies, D.J.A. Clines, Sheffield 1998, s. 184–203; L.E. Keck, *Rethinking „New Testament Ethics”*, „Journal of Bible Literature” 115(1996) z. 1, s. 3–16; R.B. Hays, *The role of scripture in Paul’s ethics*, w: *Theology and ethics in Paul and his interpreters. Essays in honor of Victor Paul Furnish*, Abingdon 1996, s. 30–47; C.K. Barrett, *Deuteropauline ethics. Some observations*, w: *Theology and ethics in Paul and his interpreters*, s. 161–172; M. Wojciechowski, *Etyka Biblii*, Kraków 2009.

dar nowego Przymierza w Chrystusie⁴. Każdy z nich, gdy zostaje odkryty przez człowieka, a następnie w pełni świadomie przyjęty, wyznacza mu najbardziej właściwy sposób postępowania. Celem tego postępowania jest możliwie największy rozwój każdego z tych darów. Normy postępowania chrześcijańskiego nie są narzucone, nie pochodzą z zewnątrz, ale jawią się jako implikacje owych darów. I tak Biblia objawia najpierw, że Bóg jest Stworzycielem całego świata, a Jego darem szczególnym jest ukształtowanie człowieka jako istoty podobnej do Boga (Rdz 1,26), czyli obdarzonej rozumnością, wolnością, ustanowionej w świecie przewodnikiem wszystkich stworzeń. Człowiek otrzymał zdolność naśladowania Boga w Jego działaniu, nienaruszalną godność osoby powołanej do życia w relacji z innymi osobami oraz został obdarzony życiem, które jest święte, czyli nietykalne. Ludzkie życie nie podlega nikomu poza Bogiem, który wyznacza w swej Mądrości i Wszechmocy jego początek i koniec⁵. Każdy wymiar tego podstawowego daru Bożego, jakim jest stworzenie człowieka na obraz Boży, implikuje określone prawa i normy, dzięki którym postępowanie może być nazwane sprawiedliwym, czyli zgodnym z prawem Boga Stworzyciela, z Jego planem i wolą dotyczącą człowieka⁶.

Do początkowego i podstawowego daru, jakim jest stworzenie, dochodzi dar Przymierza, objawiony w Starym Testamencie. Łączy się on nierozdzielnie z wyborem Izraela. W ten sposób Bóg zwraca się do swoich stworzeń, aby ofiarować im swoją aktywną Obecność i prowadzić ku życiu w doskonałej wspólnocie z Nim, która zostanie ofiarowana w osobie Jezusa Chrystusa. Dar Przymierza pieczętuje wielkie dzieło wyzwolenia ludu – wybranego wolnym aktem miłości Boga – z Egiptu. Objawiony na Synaju Dekalog to dziesięć reguł, które winny strzec wolności ludu Przymierza oraz gwarantować mu życie w obecności Boga, który darzy wszelkimi dobrami (błogosławi). Przymierze Boga z Izraelem jest wydarzeniem absolutnie nieznanym poza Izraelem, stanowi absolutną nowość w stosunku do kodeksów etycznych i kulturowych, które kierowały życiem ludów starożytnego Wschodu. Dekalog objawia drogę postępowania człowieka należącego do narodu wybranego, a następnie do ludu Przymierza (do Kościoła), postępowania, które stanowi odpowiedź na jedyną w swoim rodzaju łaskę – dar Boga, jakim było Jego autozaangażowanie w dzieje ludu. Papiaska Komisja Biblijna zaproponowała odczytanie prastarych

⁴ Por. A. Bondolfi, *Der autonome Charakter einer „Christlichen Moral“*, w: *Berechtigte Hoffnung: Über die Möglichkeit, vernünftig und zugleich Christ zu sein*, red. J. Gründel, P. Schmidt-Leukel, 1995, s. 199–215.

⁵ Niektóre aspekty dzieła stworzenia człowieka i wyzwolenia z niewoli w Egipcie ludu Izraela i ich konsekwencje dla moralności chrześcijańskiej były badane przez pojedynczych egzegetów. Por. Ch. Dohmen, *Um unserer Freiheit willen. Ursprung und Ziel biblischer Ethik im „Hauptgebot“ des Dekalogs*, „Communio” 21(1992) nr 1, s. 7–24.

⁶ Jedną z nich – fundamentalną – szczegółowo analizuje E Bosetti, *Fare il bene. Una istanza biblica fondamentale*, „Revue Tiers Monde” 94(1992), s. 181–192.

praw Dekalogu nie tylko jako obowiązków (nakazów i zakazów rozumianych jako bariery, ograniczenia), ale nade wszystko w optyce wartości, stanowiących swego rodzaju zadanie moralne czy też program, którego realizacja nigdy się nie kończy⁷.

Trzeci dar Boży jest wprawdzie wypełnieniem obietnic związanych z pierwszym Przymierzem, jednak w nieskończony sposób je przewyższa, gdyż realizuje się w Osobie, ofiarowanej ludziom jako nowe i wieczne Przymierze. Darem tym jest Jezus Chrystus, który pełni fundamentalną i determinującą rolę w relacji pomiędzy Bogiem a Izraelem i wszystkimi ludźmi⁸. Rzecz jasna, chodzi nie tylko o samą Jego Osobę, ale o także jego dzieło (czyny i nauczanie) oraz historię życia, śmierci i zmartwychwstania. W Jezusie z Nazaretu, Mesjaszu, ludzie otrzymują Dar Syna Bożego, który stając się człowiekiem, wnosi w dzieje człowieka Królowanie (aktywną Obecność) Boga. Każdy chrześcijanin, który żyje i zмага się w świecie będącym „antykrólestwem” i „antyprzymierzem”, otrzymuje od Niego Dar Ducha Świętego – Parakleta (Obrońcy) i Ducha Prawdy. Implikacje moralne tego Daru (Syna i Ducha Świętego), a zwłaszcza wzorczego postępowania Jezusa Chrystusa oraz Jego zwycięstwa nad diabelskim kłamstwem i śmiercią wskazują zarówno ewangelisci, jak i św. Paweł oraz inni apostołowie (w listach katolickich i w Księdze Apokalipsy).

2. OD DARU DO PRZEBACZENIA

Biblia ukazuje liczne dary i inicjatywy Boga względem człowieka, ale równocześnie opowiada o ludzkich złych czynach, słabościach i upadkach. W ten sposób natchnione księgi objawiają prawdę, że Bożym darom udzielonym człowiekowi musi towarzyszyć łaska przebaczenia. Bóg nie postępuje z ludźmi jak sędzia i nieubłagany windykator sprawiedliwości. Lituje się nad swymi stworzeniami, które upadły, wzywa je do rozpoznania grzechu, do skruchy i do nawrócenia – przebacza im winy. Biblia, zarówno w Starym, jak i w Nowym Testamencie, wskazuje na niszczyielską, destrukcyjną siłę grzechu, czy to

⁷ Dotychczasowe rozumienie praw dekalogu zob. N. Lohfink, I. Baldermann, *Kennt das Alte Testament einen Unterschied von „Gebot” und „Gesetz”?* *Zur bibeltheologischen Einstufung des Dekalogs*, „Journal of Bible and Theology” 4(1989), s. 63–89; H. Witczyk, *Orędzie Dekalogu (Wj 20,1–17). Analiza krytyczno-literacka*, „Zeszyty Naukowe KUL” 40(1997) z. 1–2, s. 41–74.

⁸ Dotychczas podkreślano przede wszystkim ideę naśladowania Chrystusa. Prawda ta znajduje swoje odzwierciedlenie w Dokumencie Papieskiej Komisji Biblijnej, ale jest ubogacona o wiele nowych wymiarów tajemnicy Chrystusa i Królestwa Bożego. Por. O. Merk, R. Gebauer, *Nachahmung Christi. Zu ethischen Perspektiven in der paulinischen Theologie*, w: O. Merk, *Wissenschaftsgeschichte und Exegese. Gesammelte Aufsätze zum 65. Geburtstag*, Berlin 1998, s. 302–336; R. Hays, *Christology and Ethics in Galatians: The Law of Christ*, „The Catholic Biblical Quarterly” 49(1987), s. 268–290; J.G. Ziegler, *Christozentrische Sittlichkeit – christusförmige Tugenden*, „Trierer Theologische Zeitschrift” 96(1987), s. 290–312.

człowieka jako jednostki, czy to całego ludu Przymierza, a nawet ludzkości jako takiej. W dokumencie Papieskiej Komisji Biblijnej czytamy:

„Złe czyny sprawiają wypaczenie o charakterze kosmicznym. Są skierowane przeciwko porządkowi stworzenia i mogą być zrównoważone tylko za pośrednictwem działań, które odnawiają porządek świata. [...] Bóg, który okazuje miłosierdzie i przebacza grzechy, jest łaskawym Stwórcą, który doprowadza ludzi do sytuacji bytów kochanych przez Niego i naprawia szkody, jakie oni spowodowali w świecie” (nr 81).

Pisma Nowego Testamentu zgodnie podają jako centralną prawdę, że Bóg ofiarował swoje przebaczenie każdemu człowiekowi w Osobie i dziele Jezusa. Odpuszcza On grzechy (por. Mt 9,2.6.13), a nade wszystko składa Ofiarę gładzącą grzechy i przemieniającą grzesznika w sprawiedliwego. Ofiarę tę uobecnia każda Eucharystia, podczas której obdarzony łaską miłosierdzia człowiek pije Jezusową Krew Przymierza, wylaną na odpuszczenie grzechów (Mt 26,28).

3. PEŁNIA ŻYCIA W KRÓLESTWIE NIEBIESKIM

Ostatecznym horyzontem chrześcijańskiego postępowania nie jest śmierć, ale życie przyszłe w Bogu. Prawdę tę jasno i stanowczo przekazują księgi Nowego Testamentu. Jedynie chrześcijanie mają mocną nadzieję, że zmartwychwstaną z Chrystusem:

„Jeśli bowiem wierzymy, że Jezus istotnie umarł i zmartwychwstał, to również tych, którzy umarli w Jezusie, Bóg wyprowadzi wraz z Nim. [...] Sam bowiem Pan zstąpi z nieba na hasło i na głos archanioła, i na dźwięk trąby Bożej, a zmarli w Chrystusie powstaną pierwsi. Potem my, żywi i pozostawieni, wraz z nimi będziemy porwani w powietrze, na obłoki naprzeciw Pana, i w ten sposób zawsze będziemy z Panem” (1 Tes 4,14.16–17).

Perspektywa zmartwychwstania i życia z Chrystusem zmartwychwstałym nie pomniejsza waloru życia na ziemi i sensu moralnego postępowania. Przeciwnie, horyzont eschatologiczny nadaje życiu ziemskiemu pełne znaczenie, a człowieka obarcza prawdziwą odpowiedzialnością za doczesne postępowanie.

II. KRYTERIA BIBLIJNE DLA REFLEKSJI MORALNEJ

W drugiej części dokumentu Papieska Komisja Biblijna przedstawia najważniejsze wynikające z Biblii kryteria rozwiązywania współczesnych proble-

mów moralnych, które nie były jeszcze znane w czasie powstawania ksiąg Pisma Świętego. Chodzi o dylematy wynikające z nowożytnego, a zwłaszcza współczesnego rozwoju nauk oraz z globalizacji komunikacji międzyludzkiej. Do tych kwestii, na które Pismo Święte nie daje pełnych odpowiedzi, można zaliczyć następujące:

- przemoc, terroryzm, wojna;
- imigracja;
- podział bogactw, szacunek dla zasobów naturalnych świata;
- życie człowieka, zarówno w aspekcie jego zaistnienia, początku, jak i w perspektywie śmierci;
- złożone kwestie dotyczące pracy i ludzi pracy;
- seksualność i dylematy z nią związane;
- problemy współczesnej rodziny;
- zagrożenia życia wspólnotowego, kwestie związane z życiem społeczno-politycznym w nowoczesnych państwach demokratycznych;
- wyzwania z zakresu genetyki.

1. POZABIBLIJNE ŹRÓDŁA POZNANIA PRAWDY O CZŁOWIEKU

W punkcie wyjścia Papieska Komisja Biblijna wyraźnie stwierdza, że w celu rozwiązania problemów moralnych związanych z tymi zagadnieniami i wymiarami życia człowieka współczesnego, a także świata jako całości, trzeba uciec się do innych jeszcze źródeł poznania prawdy dotyczącej człowieka:

- do refleksji teologicznej;
- do odkryć rozumu, czyli filozofii współczesnych
- do osiągnięć nauk empirycznych.

Właśnie w drugiej, niezwykle cennej części dokumentu Papieska Komisja Biblijna stawia problem: jak zintegrować dane biblijne dotyczące tych problemów (przeanalizowane w pierwszej części) z niekwestionowanymi osiągnięciami nauk empiryczno-przyrodniczych, z nowymi filozofiami i antropologiami, a także z nowymi systemami myślenia teologicznego, dopuszczalnymi dzisiaj na terenie teologii systematycznej.

2. KRYTERIA OCENY MORALNEJ LUDZKICH DZIAŁAŃ

Aby rozwiązać ten bardzo trudny problem, Komisja postanowiła zdefiniować kryteria metodologiczne refleksji moralnej wychodzącej od tego źródła, jakim jest Pismo Święte. Pozwolą one odnieść się w wymienionych wyżej kwestiach moralnych do ksiąg natchnionych tak, aby odkryć w nich to, co one rzeczywiście w danej sprawie mówią i aby to odkrywać według zasad hermeneutyki. A są to następujące reguły i zalecenia:

- uwzględnić objawione w nich treści teologiczne, odkrywając je w języku uwarunkowanym historycznie, geograficznie i kulturowo;
- brać pod uwagę złożoność kompozycyjną ksiąg i perykop biblijnych;
- liczyć się z kanonicznym charakterem Pisma Świętego (chodzi tu głównie o uwzględnianie reinterpretacji tekstów Starego Testamentu w Nowym Testamencie, dokonywanej według modelu ciągłości, braku ciągłości i postępu).

2.1. KRYTERIA PODSTAWOWE

W dokumencie papieskiej Komisji zostały wskazane i precyzyjnie opisane dwa kryteria podstawowe – zgodność postępowania z biblijną wizją istoty ludzkiej oraz odniesienie do modelu życia człowieka, jaki został objawiony przez Jezusa Chrystusa⁹. Są to dwie osie myślenia biblijnego: antropologiczna i chrystologiczna. Pierwsza każe pamiętać, że biblijna wizja człowieka podkreśla jego godność jako osoby oraz jego powołanie do komunii z Bogiem. Z kolei os chrystologiczna oznacza, że Jezus jest przykładem doskonałego postępowania moralnego; Jego Osoba oraz nauczanie stanowią punkt orientacyjny postępowania chrześcijan. Zatem każdy chrześcijanin winien nieustannie weryfikować swoje działanie poprzez porównywanie go z czynami Jezusa oraz z biblijną wizją człowieka.

2.2. KRYTERIA SZCZEGÓŁOWE

Wychodząc od tych podstawowych prawd (wzorców, odniesień) Papieska Komisja Biblijna sformułowała – na podstawie wnikliwej lektury całej Biblii – sześć kryteriów szczegółowych, które mogą się okazać bardzo pomocne w rozwiązywaniu złożonych problemów, na jakie napotyka chrześcijanin w świecie współczesnym. Pierwsze to kryterium zbieżności pomiędzy normami objawionymi w Biblii a tymi, którymi kierowały się ludy sąsiadujące z Izraelem bądź kultura grecko-rzymska, będąca środowiskiem życia i działania Kościoła apostołskiego. Świadomość takiej zbieżności zachęca Kościół współczesny do dialogu z różnymi kulturami w celu szukania choćby podstawowego uniwersalizmu etycznego i do wspólnego rozwiązywania najtrudniejszych proble-

⁹ Por. V. Eid, *Christliches Ethos – Hilfe zur Daseinsbewältigung?*, w: *Christlich gelebte Moral. Theologische und anthropologische Beiträge zur theologischen Ethik* (2004), s. 25–40; W.A. Meeks, A.R. Hilton, *The circle of reference in Pauline morality*, w: *In search of the early Christians. Selected essays*, red. W.A. Meeks, Yale 2002, s. 167–182; D. Horrell, *Theological principle or christological praxis? Pauline ethics in 1 Corinthians 8.1–11.1*, „Journal for the Study of the New Testament” 67(1997), s. 83–114.

mów. Drugie kryterium wskazuje na konieczność przeciwstawienia się wszystkim obyczajom i praktykom istniejącym w świecie pozabiblijnym, które są nie do pogodzenia z wymienionymi wyżej podstawowymi prawdami o życiu moralnym człowieka. Trzecie kryterium szczegółowe to postęp albo wydoskonalenie sumienia moralnego, jego wrażliwości i ostrości osądu, widoczne wewnątrz obydwu Testamentów. Czwarte – wymiar wspólnotowy postępowania sprawiedliwego, wynikający z natury samego Boga i natury człowieka jako osoby stworzonej na obraz Boga. Normy postępowania moralnego nie mogą być ustanawiane autonomicznie przez jednostkę, ale zawsze uwzględniają relacje ze wspólnotą; każda osoba winna wszystkie relacje, jakie wynikają z jej natury, kształtować zgodnie z tymi normami. Piąte kryterium, czyli celowość, ściśle łączy się z horyzontem eschatologicznym postępowania moralnego. Podejmowane w życiu ziemskim decyzje i działania są sprawiedliwe tylko wtedy, kiedy mają również wartość w obliczu eschatologicznej pełni życia z Chrystusem. Ostatnie kryterium: rozróżnienie – to umiejętność dostrzegania, że nie wszystkie normy moralne są jednakowo ważne. Trzeba zatem wyraźnie odróżniać normy bądź przepisy o charakterze relatywnym, względnym (uwarunkowanym okolicznościami historycznymi i poziomem kultury), od norm bądź przepisów o charakterze absolutnym.

Wyżej wymienione kryteria to najważniejsze zasady oceny moralnej konkretnych działań, ale nie wszystkie. Zostały one wyprowadzone z Biblii, a ich znajomość może jedynie wesprzeć chrześcijanina w trudnym procesie właściwej oceny moralnej podejmowanych bądź planowanych działań. Aby kryteria te lepiej rozumieć i owocniej stosować trzeba mieć na uwadze zarysowany w pierwszej części dokumentu model moralności objawionej, będącej wielką szansą rozwoju człowieka – ku pełni życia i szczęścia, w odpowiedzi na Boże dary.

Łaska Boża, której Bóg nie odmawia ludziom, umożliwia każdemu człowiekowi nie tylko rozpoznanie Jego darów, ale nade wszystko aktywne ich przyjęcie – na wzór człowieka z ewangelicznej przypowieści, który otrzymał talenty. Papieska Komisja Biblijna, idąc za wskazaniem Jezusa, apostoła Pawła i Księgi Apokalipsy, przestrzega przed postawą pychy i niewiary, które pochodzą od Kusiciela i dla wielu współczesnych stanowią poważne zagrożenie na ich drodze do pełni życia i szczęścia z Chrystusem w Bogu. Mogą one bowiem uniemożliwić przyjęcie Bożych darów bądź powodują, że człowiek je marnuje, a sam wpada w sidła „antystworzenia” (por. Ap 18,2), „antykrólestwa” i „antyprzymierza” – wegetuje z daleka od Chrystusa, w świecie demonicznym i anty-Bożym (nr 111–119).

Ostatecznie człowieka czeka Boży sąd. Każdy zostanie obiektywnie oceniony przez zmartwychwstałego Pana i otrzyma od Niego odpowiednią nagrodę (por. Rz 14,10–12). On „[...] rozjaśni wszystko, co w ciemnościach ukryte i ujawni zamiary serc. Wtedy każdy otrzyma od Boga pochwałę” (1 Kor 4,4–5).

Wynik sądu będzie stosowny do działania każdego człowieka podczas jego życia i będzie zróżnicowany (por. 2 Kor 5,10). Konkretna forma odpłaty dla tych, którzy ewentualnie zostaną potępieni, wyrażona jest w sposób bardzo ogólny („gniew i oburzenie”, „ucisk i utrapienie” – Rz 2,8–9). Przeznaczeniem tych, którzy zostaną zbawieni, będzie zawsze Łaska, czyli Miłość. Objawi się ona w „Chrystusie Jezusie, Panu naszym” (Rz 6,23), z którym zjednoczeni będą żyli w pełni szczęśliwi w Bogu i dla Boga.

III. WYZWANIA I HORYZONTY. ZADANIA DLA BIBLISTÓW

Nowy dokument Papieskiej Komisji Biblijnej *Biblia a moralność* nie porzestaje na zaprezentowaniu głównych danych biblijnych dotyczących ludzkiego życia rozumianego jako odpowiedź na Boże dary. Komisja stawia przed biblistami konkretne, bardzo ważne wymagania. Czyni to w przekonujący sposób – na tle wyzwań płynących ze współczesnego świata, a zarazem sytuując je w nowych perspektywach badawczych i poznawczych¹⁰. Główną zaletą dokumentu jest podjęta w nim próba uchwycenia i ukazania związków między aktualnie dyskutowanymi problemami moralnymi a orędziem teologicznym Biblii.

1. MIEJSCE MORALNOŚCI W BOŻYM PLANIE ZBAWIENIA

Papieska Komisja Biblijna umiejscawia moralność chrześcijańską na właściwym jej miejscu. Moralność objawiona – nie będąc czymś drugorzędnym – jest druga. Tym, co źródłowe, fundamentalne, jest inicjatywa Boga, Jego dary. Życie może być moralne, zgodne z wolą Boga, tylko wtedy, gdy poprzedza je rozpoznanie i przyjęcie Jego darów. One też precyzyjnie określają kształt odpowiedzi człowieka, są źródłem niezbędnych sił duchowych. One też są zapowiedzią tej pełni życia, ku której prowadzi cały dynamizm moralnego działania.

¹⁰ Por. R. Mokrosch, *Christliche Gewissenserziehung angesichts von Wertpluralismus und Wertkrise – eine unmögliche Möglichkeit?*, „Wiener Jahrbuch für Theologie” 2(1988), s. 159–185; L.J.Z. White, *Does the Bible Speak about Gays or Same-Sex Orientation? A Test Case in Biblical Ethics*, „Biblical Theology Bulletin” 25(1995), z. 1, s. 14–23; M. Davies, *New Testament Ethics and Ours. Homosexuality and Sexuality in Romans 1:26–27*, „Biblical Interpretation” 3(1995), z. 3, s. 315–331.

2. DYNAMICZNY CHARAKTER POZNAWANIA DARÓW BOŻYCH

Dokument Papieskiej Komisji Biblijnej uczy, że dary Boże mają charakter dynamiczny i stopniowy. Podobnie implikacje moralne, wezwania, jakie z nich płyną, zależą od tego, w jakim stopniu i z jakim dynamizmem współczesny człowiek odkrywa powierzone mu przez Boga dary. Dary te to w gruncie rzeczy różne formy działania Boga, w których objawia on swoją dobroć, mądrość, moc, miłosierdzie i miłość – ofiarowane człowiekowi, aby je przyjął, kierując się osobistym rozpoznaniem i wolnością.

Wielkim wyzwaniem teologów – głównie moralistów i biblistów – jest coraz głębsze wnikanie w Prawdę słowa Bożego. Przyjmując światło Objawienia, dzięki któremu coraz lepiej można dostrzec wielkość darów Bożych, a równocześnie korzystając ze światła rozumu, teologowie powołani są do tego, aby prowadzić wytrwały dialog z innymi religiami¹¹, zwłaszcza z judaizmem¹². Powinni także nawiązywać relacje z kulturą współczesną¹³, kontestując, ale i transcendując jej słabości, oczyszczać jej sumienie i prowadzić ją ku coraz większej dojrzałości. Dobrze by było zaproponować taki program współdziałania Kościoła i świata, który prowadziłby wszystkich do pełni życia w komunii z Bogiem i między sobą.

The Bible and Christian Morality

Summary

The topic „The Bible and Christian Morality” was thoroughly studied by the Papal Biblical Commission. The article’s author presents the originality of this concept. He proves why we ought to speak of „revealed morality” and not about Gospel ethics, the writings of St. Paul or OT and NT ethics. Morality – as opposed to ethics – does not rely on freely accepted initial assumptions, but is man’s response to the gifts received from God: creation, covenant and fullness of revelation in Christ. It brings to light the criteria resulting from the Bible itself, which contemporary Christians

¹¹ Na szczególną uwagę zasługuje w tym kontekście praca zbiorowa pod redakcją H. Bürkle, *Grundwerte menschlichen Verhaltens in den Religionen*, New York 1993.

¹² Studia nad tekstami Starego Testamentu wnoszą wiele cennych inspiracji w myślenie o życiu moralnym chrześcijanina. Por. F. Crüsemann, *Dominion, Guilt, and Reconciliation. The Contribution of the Jacob Narrative in Genesis to Political Ethics*, „Semeia” 66(1994), s. 67–77. W istocie cały ten numer „Semeia” poświęcony jest analizie metodologii, celów i reguł moralności starożytnych Hebrajczyków. Zob także: *Tora und christliche Ethik*, w: *Auschwitz – Krise der christlichen Theologie. Eine Vortragsreihe*, red. F. Crüsemann, R. Rendtorff, München 1980.

¹³ Próba takiego dialogu jest bez wątpienia publikacja D. Giesen, *Biotechnologie, Verantwortung und Achtung vor dem menschlichen Leben*, w: *Staat, Kirche, Wissenschaft in einer pluralistischen Gesellschaft. Festschrift zum 65. Geburtstag von Paul Mikat*, Berlin 1989, s. 55–79.

should apply when dealing with problems that contemporary sciences, techniques and culture present, but about which the inspired books do not directly speak of. He stresses that the Bible itself, revealing what is unique and which does not undergo discussion, at the same time calls the faithful of God to dialogue with the world in which we live, particularly with believers of other religions.

Słowa kluczowe: moralność objawiona, dary Boże, człowiek, kryteria oceny moralnej

Key words: revealed morality, gifts received from God, man, criteria of moral discernment